

HFD 2017 ref. 39

Fråga om det finns tillräckliga skäl för att hemlighålla ett barns vistelseort för en förälder.

14 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 20 juni 2017 följande dom (mål nr 4239-16).

Bakgrund

För ett barn som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, har socialnämnden ett ansvar för att barnets behov av umgänge med sina föräldrar tillgodoses så långt det är möjligt. Om det är nödvändigt med hänsyn till vården, får umgänget dock begränsas på olika sätt och nämnden kan besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrarna.

M, född 2008, vårdas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga på grund av brister i omsorgen. Han är placerad i familjehem sedan 2014.

Ordföranden i Västra Hisingens individutskott beslutade i september 2015 att hemlighålla M:s vistelseort för båda hans föräldrar.

M:s pappa I.V. överklagade beslutet till förvaltningsrätten och anförde bl.a. följande. Det saknas skäl att hemlighålla M:s vistelseort för honom. Han har inte träffat sin son sedan 2013. Hans egen situation har förbättrats. Han har hösten 2015 tillerkänts gemensam vårdnad om M och avser att få till stånd eller successivt utveckla ett umgänge med honom, men ett hemlighållande av sonens vistelseort motverkar och försvårar umgänget.

Nämnden bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Grunderna för vården av M är hans upplevelser av föräldrarnas konflikter. Föräldrarna saknar insikt i M:s behov av vård och kan inte leva sig in i hur han påverkats av de skrämmande situationer han har bevittnat under sin barndom. M:s mamma har agerat på ett så hotfullt sätt gentemot ett tidigare familjehem att M har behövt omplaceras. Hans vistelseadress har hemlighållits för att han ska kunna bo kvar i sitt nuvarande familjehem.

Förvaltningsrätten biföll överklagandet och upphävde nämndens beslut. Domstolen gjorde bedömningen att det i huvudsak var M:s mammas ingripande i vården som hade föranlett beslutet att hemlighålla vistelseorten. Då det i målet var upplyst att hon hade avlidit, kunde hennes påverkan på vården inte längre tillmätas

betydelse vid bedömningen. Domstolen ansåg att det inte hade kommit fram tillräckliga skäl för att hemlighålla M:s vistelseort för I.V.

Nämnden överklagade domen till kammarrätten och anförde bl.a. följande. Det föreligger stor risk för att I.V. ingriper i vården. Han var delaktig i det agerande som ledde till den tidigare omplaceringen genom att han och andra skrev kommentarer på Facebook, vilket familjehemmet upplevde som obehagligt. Han deltog också i en demonstration utanför socialkontoret, där syftet upplevdes som hotfullt. Han har tagit telefonkontakt med personer i M:s närhet och frågat ut dem om honom, vilket de har upplevt som mycket skrämmande. M:s mamma avled hastigt och M:s situation är mycket skör. Han har bevittnat våld från sin pappa och hans berättelser visar att han är rädd och otrygg. Många separationer och uppbrott under hans uppväxt har lett till att han har tagit känslomässig skada. Skadan riskerar att förvärras om han behöver omplaceras ännu en gång på grund av att familjehemsföräldrarna inte känner sig säkra och trygga i sitt eget hem. Pappan har svårt att förstå de negativa effekter som uppkommer om sonen måste omplaceras på nytt. I.V. påbörjade umgängessamtal i februari 2016. Umgänge kommer att ske oavsett om vistelseorten röjs och planeras äga rum i lokaler där M känner sig trygg.

Kammarrätten biföll överklagandet och angav i huvudsak följande skäl. Ingrepp i vården skulle kunna leda till allvarliga psykosociala konsekvenser för M. Det kan befaras att I.V. skulle ta kontakt med honom om han kände till vistelseorten och på så sätt ingripa i vården, vilket skulle kunna leda till att han kommer till skada. Hans erfarenheter och upplevelse av otrygghet innebär att det finns tillräckligt fog för att anta att vården skulle försvåras om pappan kände till sonens vistelseadress.

Yrkanden m.m.

I.V. yrkar att underinstansernas avgöranden ska upphävas och anför bl.a. följande. Han har inte ingripit i vården och det finns inte heller någon risk för att han skulle göra det. Han har skrivit på Facebook men har endast gett uttryck för sin sorg och saknad efter M. Han har också deltagit i en demonstration utanför socialkontoret i syfte att kollektivt uttrycka missnöje med situationen, men syftet var inte att vara hotfull. Han har inte tagit kontakt med personer i M:s närhet. Han kommer att vara samarbetsvillig och följa nämndens plan för umgänge och kontakter och agera utifrån vad som är bäst för sonen.

Nämnden anser att överklagandet ska avslås.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är om det finns förutsättningar att hemlighålla ett barns vistelseort för en förälder.

Rättslig reglering

För barn och ungdomar som vårdas enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga har socialnämnden enligt 14 § första stycket ett ansvar för att den unges behov av umgänge med sina föräldrar så långt möjligt tillgodoses. Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården, får socialnämnden dock enligt andra stycket besluta hur umgänget ska utövas och även besluta att den unges vistelseort inte ska röjas för föräldrarna. Enligt tredje stycket ska socialnämnden minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut fortfarande behövs.

Enligt 1 § femte stycket LVU ska vad som är bäst för den unge vara avgörande vid beslut enligt lagen.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Lagstiftningens utgångspunkt är att för barn som är omhändertagna för vård är en nära och god kontakt mellan barnet och föräldrarna under vårdtiden en viktig förutsättning för att barnet ska kunna utvecklas väl i familjehemmet och på sikt kunna återförenas med föräldrarna. Vanligen känner föräldrarna till var barnet vistas. Det är dock möjligt att hemlighålla barnets vistelseort för föräldrarna, men för att ett sådant hemlighållande ska få beslutas krävs att det ska vara nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården och vara till barnets bästa.

I förarbetena till lagstiftningen framhålls att socialnämnden inte utan starka skäl får besluta om olika former av inskränkningar i umgänget mellan barn och föräldrar. Det kan emellertid förekomma att föräldrarna griper in i vården på ett obehörigt sätt. I rena undantagsfall kan det därför vara nödvändigt att nämnden håller barnets vistelseort hemlig (prop. 1989/90:28 s. 74).

Det måste ställas höga krav på den utredning som ska ligga till grund för att hålla vistelseorten hemlig. Endast en misstanke om att en förälder inte kommer att respektera ett beslut om umgängesbegränsning kan inte leda till att vistelseorten hålls hemlig, utan det måste krävas att misstanken grundar sig i konkreta förhållanden och att det finns en påtaglig risk för att umgängesbegränsningen inte kommer att respekteras. Om en förälder tidigare har trotsat ett beslut om umgängesbegränsning kan det tala för att det finns en risk för att det upprepas. Även om

en förälder inte tidigare har trotsat ett beslut eller gripit in i vården kan det dock finnas skäl att hålla vistelseorten hemlig om det finns ett väl underbyggt antagande om att så kommer att ske.

Någon gång kan förhållandena vidare vara sådana att redan föräldrarnas kännedom om barnets vistelseort kan antas påverka barnet eller genomförandet av vården negativt. Barnet kan t.ex. ha varit utsatt för övergrepp av sina föräldrar och därför känna sig så otryggt av vetskapen om att föräldrarna känner till vistelseorten att detta motverkar ändamålet med vården. I en sådan situation kan ett beslut om hemlighållande vara motiverat även om det inte finns någon påtaglig risk för att umgängesbegränsningen inte respekteras.

Nämnden anför som skäl för att hemlighålla M:s vistelseort för I.V. att det föreligger stor risk för att han ingriper i vården. Vården av M skulle då försvåras på grund av att han känner otrygghet och är rädd för sin pappa. Vidare lyfter nämnden fram att I:V:s agerande skulle kunna påverka familjehemmet så att M måste omplaceras på nytt. Nämnden betonar att pappan saknar insikt i vilka effekter det skulle få om han ingriper i vården. Vidare framhåller nämnden att pappan har tagit kontakt med personer i M:s närhet, skrivit kommentarer på Facebook och deltagit i en demonstration, vilket har upplevts som obehagligt eller skrämmande.

Av handlingarna framgår att M har varit omhändertagen för vård i över tre år. I.V. har inte träffat sin son under denna tid men det har påbörjats ett arbete för att umgänge ska komma till stånd. Det finns inga uppgifter om att I.V. under vårdtiden har försökt att kontakta sonen eller något av hans jour- eller familjehem. Det har inte heller i övrigt kommit fram att I.V. inte har respekterat den faktiska begränsningen av umgänget med sonen eller att han har agerat för att ingripa i vården.

De risker som nämnden lyfter fram är allvarliga. Nämndens uppgifter om pappans agerande är emellertid övergripande och innefattar också beskrivningar av andra personers handlande, främst från M:s mammas sida. Det saknas således konkreta beskrivningar av hur just I.V. har agerat och av sambandet mellan hans agerande och andra personers reaktioner. Sambandet mellan hans agerande och de beskrivna riskerna är inte heller tydligt.

Högsta förvaltningsdomstolen finner att nämndens utredning inte visar att det finns sådana starka skäl som krävs för att hemlighålla ett barns vistelseort för en förälder.

Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Med bifall till överklagandet upphäver Högsta förvaltningsdomstolen kammarrättens dom och fastställer förvaltningsrättens domslut.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Almgren, Nord, Ståhl* och *Andersson*. Föredragande var justitiesekreteraren Anna Vilgeus Huldt.

Förvaltningsrätten i Göteborg (2016-04-15, ordförande Sahlsten):

Av utredningen i målet framgår att M:s mamma tidigare har ingripit i vården, vilket påverkat M negativt. Det är M:s mammas ingripande i vården som föranlett beslutet om att hemlighålla M:s vistelsort. M har varit tvungen att omplaceras till ett nytt familjehem efter att hans mamma uppträtt på ett sätt som upplevts hotfullt av M:s tidigare familjehem. I målet är upplyst att M:s mamma numera har avlidit. Därför kan inte hennes påverkan på vården längre tillmätas betydelse vid bedömningen om M:s vistelsort även fortsättningsvis ska hållas hemlig för I.V.

Risken för kontakt mellan M:s mamma och I.V. kan således inte längre utgöra grund för att hemlighålla vistelseorten gentemot honom eftersom den risken inte längre föreligger.

Som framgår av ovan redovisade förarbetsuttalanden ska hemlighållande av vistelseort enbart komma ifråga om det finns starka skäl för detta. Sådana skäl kan t.ex. vara om vårdnadshavarna ingriper i vården och detta är till skada för den unge eller om vårdnadshavarnas personliga förhållanden är sådana att dessa medför att de inte överhuvudtaget bör träffa den unge. Det har inte framkommit i utredningen att I.V. ingripit i vården på något sätt. Att han skrivit meddelanden på Facebook som av familjehemmet upplevts vara obehagliga är inte en sådan omständighet som innebär att han på ett otillbörligt sätt ingripit i vården. Nämnden har inte heller anfört att I.V. skulle utgöra någon fara för M. Vad som framkommit om I.V:s personliga förhållanden är inte heller sådana uppgifter som medför att vistelseorten ska hemlighållas. Det har inte heller framkommit att M skulle ta skada av att I.V. känner till var han befinner sig. Med beaktande av att I.V. inte längre kan röja M:s vistelseort för M:s mamma och att det inte framkommit några andra starka skäl för att M:s vistelsort ska hemlighållas för honom, anser förvaltningsrätten att nämndens beslut om hemlighållande av vistelseort ska upphävas. Överklagandet ska således bifallas. – Förvaltningsrätten bifaller överklagandet och upphäver stadsdelsnämnden Västra Hisingens beslut att hemlighålla den unges vistelseort för I.V.

Kammarrätten i Göteborg (2016-07-08, Classon, Römbo och Carlsson Wramsmyr):

Av utredningen framgår att den unge aldrig har bott tillsammans med sin pappa och att han senast träffade honom vid umgänge 2013. Den unge har i familjehemmet uttryckt att han har negativa upplevelser från umgänge med sin pappa i form av våld och hot om våld. Den unge har också, när han bodde tillsammans med sin mamma, erfarenheter av att behöva söka skydd på grund av hot från sin pappa. Den unge befinner sig efter byte av familjehem i en extra utsatt situation och hans behov av trygghet, stabilitet och tillit till stabila vuxna personer är mycket stort. Hans mamma har därtill avlidit under våren 2016, vilket innebär ytterligare en påfrestning för honom.

Den unges situation är således mycket skör. Det finns inte anledning att ifrågasätta bedömningen att ett ingrepp i vården nu skulle kunna leda till allvarliga psykosociala konsekvenser för honom. Detta förhållande bör väga tungt när behovet av att hemlighålla vistelseorten bedöms. Ingrepp i vården omfattar, mot bakgrund av den unges upplevelser, olika kontakter på eget initiativ som I.V. kan ta och som inte är i enlighet med socialtjänstens plan för umgänge eller kontakt.

I.V. uppger att han vill veta adressen till sin son för att påbörja ett umgänge. Ett sådant umgänge förutsätter emellertid inte att han vet var sonen vistas. Det finns ett pågående arbete för att etablera en kontakt mellan I.V. och sonen och få till stånd ett tryggt och förutsägbart umgänge. I.V:s agerande gentemot personer i sonens närhet och vid samtal med företrädare för nämnden, visar emellertid att det kan ifrågasättas om han kommer att respektera den planering av ett framtida umgänge som sker. Han har inte visat förståelse för sonens upplevelser eller hans behov av trygghet. Det finns mot denna bakgrund anledning att nu befara att I.V. om han kände till den unges vistelseort, skulle ta kontakt med sonen och på så sätt ingripa i vården, vilket skulle leda till att den unge kommer till skada.

Den unges erfarenheter och upplevelse av otrygghet innebär i denna situation att det finns tillräckligt fog för att anta att ändamålet med vården skulle försvåras om I.V. kände till sonens vistelseadress. Med hänsyn härtill och till att barnets bästa ska genomsyra alla beslut enligt LVU (prop. 2005/06:99 s. 40) anser kammarrätten att situationen ännu är sådan att den unges vistelseort inte ska röjas för I.V. Förvaltningsrättens dom ska därför upphävas och nämndens beslut fastställas. – Med bifall till överklagandet upphäver kammarrätten förvaltningsrättens dom och fastställer Stadsdelsnämnden Västra Hisingens beslut den 18 september 2015 att den unges vistelseort inte ska röjas för I.V.